

Дослідження довели пріоритетність синтетичної концепції формування економічного потенціалу в поєднанні з інструментальною концепцією побудови та функціонування механізмів управління потенціалом в контексті провадження наукових досліджень та практичної імплементації їх результатів. Останнє дозволяє інтегрувати в процедурах управління розвитком та ефективною мобілізацією виробничого потенціалу аграрних підприємств функціональний підхід до розробки стратегічних рішень з інструментальним підходом до імплементації стратегій та виконання вказаних рішень. Вказане передбачає застосування засобів ітераційного планування діяльності, що дозволяє здійснювати корекцію стратегічних цілей та тактичних завдань одночасно з їх узгодженням в процесі конкретизації та декомпозиції на нижчих рівнях управління розвитком виробничого потенціалу аграрного підприємства.

Література

1. Амбросов В. Я. Зібрання наукових праць [в 5-ти томах] / В. Я. Амбросов. – Х.: ННЦ ІАЕ, 2010.
2. Андрійчук В. Г. Капіталізація сільського господарства: стан та економічне регулювання розвитку / В. Г. Андрійчук. – Ніжин: ТОВ «Видавництво» «Аспект-Поліграф», 2007. – 216 с.
3. Гришова І.Ю. Оцінювання чинників формування фінансового потенціалу аграрного виробництва / І.Ю. Гришова, О.В.Митяй, В.В.Кужель // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 10 (172). – С. 169-172.
4. Красноруцький О.О. Оптимізація формування та використання економічного потенціалу в сільськогосподарських підприємствах: [монографія] / [кол. авторів; за ред. О. О. Красноруцького] – Одеса: ТОВ «Лерадрук», 2013. – 211 с.
5. Плотницька С.І. Інструментарій ефективного управління внутрішніми ресурсами аграрних підприємств [монографія] / С.І. Плотницька. – Харків: Видавництво ТОВ «Щедра садиба плюс», 2015. – 331 с.

Галина Румянцева

Нововолинський навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Тернопільського національного економічного університету

МІГРАЦІЙНИЙ КАПІТАЛ ЯК ВАЖЛИВЕ ДЖЕРЕЛО ДОХОДУ ДОМОГОСПОДАРСТВ ТА РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У 2015 році у світі налічувалося більше 215 млн. мігрантів, при цьому основними приймаючими країнами залишаються США, за якими слідують Російська Федерація, Німеччина, Саудівська Аравія і Канада. Країнами імміграції з найбільшою часткою мігрантів по відношенню до населення є Катар (87%), Монако (72%), Об'єднані Арабські Емірати (70%), Кувейт (69%), Андорра (64%) [1, с.9].

Недостатність фінансових ресурсів для розвитку економіки вимагає пошуку нових потенційних і альтернативних джерел їх формування і залучення. До таких потенційних джерел можна віднести капітал, який ввезений громадянами України, що працюють за кордоном, тобто, так званий міграційний капітал.

Значні міграційні потоки у більшості регіонах України дозволяють підвищувати вагомість міграційного чинника в інвестиційному забезпеченні, тому зусилля органів державної влади повинні бути спрямовані на стимулювання ефективного використання доходів трудових мігрантів, що працюють переважно за кордоном (внутрішні міграційні потоки не відзначаються значною диференціацією в доходах порівняно з зовнішніми вхідними міграційними грошовими потоками). Їх ефективне використання передбачає недопущення осідання значних обсягів доходів трудових мігрантів у їх сім'ях, а перетворення у відтворювальний ресурс регіональної економіки через інвестування [2, с. 139].

Міграційний капітал – це трансферти грошових коштів мігрантів, які працюють за кордоном, і які формують окрему складову міжнародного ринку.

На обсяги грошових переказів мігрантів впливають макроекономічні та мікроекономічні фактори. Макроекономічні фактори пов'язані як з країнами походження, так і з приймаючими країнами. До цих факторів відносяться обмінні курси валют, ставки по депозитах, вартість переказів, наявність фінансової інфраструктури для здійснення переказу коштів, рівень економічного розвитку і політичну ситуацію в країні походження. До мікроекономічних факторів відносяться рівень доходу мігранта в приймаючій країні, рівень доходу домогосподарства або родини, що залишилися в країні походження та ін. Також варто виділити соціальні фактори впливу: ступень збереження мігрантом соціальних зв'язків із родиною, сімейний стан, розвиток соціальних мереж мігрантів й т. ін.

Перекази мігрантів можуть мати антициклічний вплив на економіку, забезпечуючи приток валюти в країну, який стимулює попит на товари поточного споживання. У свою чергу, відбувається створення додаткового мультиплікаційного ефекту від збільшення внутрішнього попиту, а також збільшення надходжень непрямих податків до державного бюджету. У літературі відмічається можливість зростання національного виробництва, якщо кошти мігрантів вкладаються в певні галузі економіки [3, с.188].

Грошові перекази мігрантів забезпечують надходження іноземної валюти і позитивно впливають на рахунок поточних операцій Платіжного балансу країни (ПБ). У країнах з низьким і середнім рівнем доходу за рахунок переказів фінансується біля 70% дефіциту ПБ. У дослідженнях Світового Банку відмічається, що перекази можуть покращувати кредитоспроможність і доступ до міжнародних фінансових ринків у країнах Європи і Центральної Азії, до того ж вони не створюють ніяких зобов'язань (таких як обслуговування боргу) перед іншими державами [4, с.62].

Для України грошові перекази мігрантів є важливим джерелом доходу домогосподарств, члени яких працюють за кордоном. Основними цілями, за якими витрачаються отримані кошти, є поточне споживання, придбання товарів довготермінового використання або нерухомості, освіта та інші. Хоча більшість надходжень, які отримують родини мігрантів, витрачаються на споживання, відомо, що такі сім'ї більше схильні до заощаджень, що теж є важливим у певні періоди розвитку економіки. У 2015 році, за даними НБ, сума переказів в Україну склала 1415 млн. дол. США [5]. Таким чином, Україна увійшла до переліку країн – найбільших одержувачів переказів мігрантів.

Звернімося до впливу грошових переказів на економіку України. Так, відповідно до Кейнсіанської моделі економіки зростання обсягу грошових переказів може розглядатися як збільшення доходу населення, яке не викликає зростання виробництва (як це може статися, наприклад, в результаті зростання експортних цін при збереженні фізичних обсягів експорту). Таке підвищення доходу сприяє зростанню виробництва через два канали: (1) вище споживання товарів та послуг внутрішнього виробництва (в короткостроковій перспективі) та (2) більш інвестиції (в довгостроковій перспективі).

В Україні основним каналом впливу грошових переказів на ВВП є споживання. Масштаб впливу залежить від двох чинників — граничної схильності до заощадження та схильності до придбання імпортованих товарів та послуг. Гранична схильність до заощадження в Україні не є високою. Згідно з розрахунками, здійсненими на основі даних Держстату, у 2006-2015 роках частка заощаджень у доході домогосподарств України становила від 8,2% до 12,2%. Водночас трансферти від мігрантів стимулюють імпорт, оскільки схильність до споживання імпортованих товарів та послуг в Україні є високою. За даними Держстату в 2006-2015 роках частка споживаних товарів, які були вироблені за межами території України, у структурі продажів торговельних підприємств, становила від 32,6% до 41,1%.

Оцінка впливу грошових переказів на ВВП через інвестиційний канал є більш складним завданням, оскільки інвестиції впливають на обсяги виробництва у довгостроковій перспективі. Проте дані про низьку граничну схильність до заощадження дозволяють припустити, що цей вплив є незначним. Крім того, трудові мігранти схильні витрачати

зароблені за кордоном кошти на інвестиції у власне житло (як у будівництво, так і у купівлю житла). Це пояснюється як прагненням мігрантів забезпечити себе або своїх дітей житлом, так і вибором нерухомості у якості об'єкта для інвестицій. Відомі окремі випадки, коли українці, що повернулися з-за кордону, відкривали на батьківщині малий бізнес, але це явище не є поширеним з двох основних причин. По-перше, для відкриття бізнесу зазвичай необхідний більший стартовий капітал, ніж заощадження трудових мігрантів. По-друге, загальний інвестиційний клімат в Україні є несприятливим. За даними рейтингу Світового банку «Ведення бізнесу - 2014» Україна посідає 112-е місце за легкістю ведення бізнесу серед 189 країн.

Роль грошових переказів від трудових мігрантів у платіжному балансі є помітною. За даними НБУ в 2009-2015 роках сума переказів була співставною з сумою валового притоку прямих іноземних інвестицій, а в 2015 році — перевищила її [5].

При аналізі ролі грошових переказів на рівень виробництва необхідно враховувати, що зовнішня трудова міграція зменшує пропозицію одного з факторів виробництва на внутрішньому ринку, а саме праці. Результатом цього може бути скорочення виробництва. Однак у випадку України вплив цього фактора не є суттєвим. Масштаб трудової міграції є відносно невеликим (як зазначалося вище, трудовими мігрантами є 6,8-9,1% економічно активного населення). Особливістю трудової міграції з України є її яскраво виражений регіональний характер (більше 70% українських трудових мігрантів — це мешканці Західної України).

Варто відзначити, що одним із наслідків зовнішньої трудової міграції для ринку праці є зменшення пропозиції кваліфікованих працівників. Значна частина українських трудових мігрантів працює за кордоном на роботах, які не відповідають отриманій в Україні кваліфікації.

Так, внесок міграції у зростання ВВП є невеликим. Враховуючи оцінки граничної схильності до споживання та схильності до придбання імпортованих товарів і послуг, внесок міграції грошових переказів у ВВП України можна оцінити у розмірі від 2,1% до 4,0%. Ця оцінка не враховує вплив грошових переказів на збільшення інвестицій, а також наслідки скорочення пропозиції робочої сили на внутрішньому ринку, вплив яких можна оцінити як незначний. Основний ефект міграції — зменшення рівня бідності в Україні.

Отже, попри усі досягнення у сфері грошових переказів мігрантів до України, нашій державі доцільно замислитись над майбутнім.

Міжнародний досвід свідчить, що ефективним способом залучення ресурсів для розвитку важливих, але не дуже цікавих для інвесторів проектів є емісія та розміщення облігацій для діаспори (Diaspora Bonds). Це боргові інструменти, які випускає уряд (через держбанки, фінансові компанії, банки-агенти) з метою залучення капіталу, насамперед від своєї діаспори, що проживає за кордоном. Такі облігації випускають невеликим номіналом (\$100–\$10 000), що розширює коло потенційних покупців. Завдяки цьому країні дістають доступ до коштів своїх мігрантів і використовують їх для розвитку економіки.

Зважаючи на світовий досвід ефективного використання міграційного капіталу, за раціональної обґрунтованої комплексної і прозорої політики уряду та при розробці відповідного механізму залучення міграційних коштів, національна економіка отримає значні інвестиційні ресурси, які можна спрямувати на розвиток структуроутворюючих галузей економіки, формування малого і середнього бізнесу, розв'язання соціальних проблем.

Література

1. Migration and Remittances Factbook 2011: The International Bank for Reconstruction and Development. – The World Bank, 2015. – 264p.
2. Андрусичин Н. І. Доходи трудових мігрантів як чинник інвестиційного забезпечення розвитку регіону / Н. І. Андрусичин, М. М. Біль // Проблеми раціонального використання соціально- економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону: фінансова політика та інвестиції. – 2009. – Вип. XV (№ 4). – Частина 2. – С. 139-147.
3. Глущенко Г. И. Денежные переводы мигрантов как фактор экономического развития

/Г. И. Глущенко // Общество и экономика. – 2004. – №9. – С. 181–207.

4. Migration and Remittances: Eastern Europe and the Former Soviet Union [Electronic source] // The World Bank. – Chapter 2. – 74p. – Режим доступу: <http://web.worldbank.org/>.

5. Динаміка обсягів приватних грошових переказів із-за кордону [Електронний ресурс] // Національний банк України Генеральний економічний департамент, Департамент платіжного балансу. – Режим доступу: www.bank.gov.ua.

Наталія Рябініна

Тернопільський національний економічний університет

СУТНІСТЬ СИСТЕМИ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ ТА ЇЇ ТРАНСФОРМАЦІЯ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Не дивлячись на дискусії кінця ХХ ст. серед вітчизняних вчених щодо доцільності запровадження системи управлінського обліку, Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» офіційно імплементував його як окремий вид бухгалтерського обліку, сформулювавши наступне визначення: управлінський (внутрішньогосподарський) облік – це система обробки та підготовки інформації про діяльність підприємства для внутрішніх користувачів у процесі управління підприємством [6]. Тобто законодавчі ретроспективи управлінського обліку в Україні сягають 16 років.

Однак, не зважаючи на тривалу практику, чітка дефініція управлінського обліку в Україні досі не сформована. Для констатації базових аспектів концептуального трактування управлінського обліку доцільним є диференціація поглядів вчених у часі, зокрема: 1) розуміння управлінського обліку вітчизняними науковцями у 1995-2000 рр.: Бородкін О. С. стверджував, що управлінський облік – це система оперативного управління підприємством, яка включає блоки: нормування, планування, аналіз, контроль, ціноутворення, оперативний облік і т.д. Вихідна інформація управлінського обліку є позасистемною, тобто не відображається у облікових регістрах і на рахунках бухгалтерського обліку [1]; Голов С. Ф. та Єфіменко В. І. сформулювали наступну дефініцію: «Управлінський облік – це процес виявлення, виміру, накопичення, аналізу, підготовки, інтерпретації, що використовується управлінською ланкою для планування, оцінки і контролю у середині організації і для забезпечення відповідного підзвітного використання ресурсів» [3, с. 246]; Пушкар М. С. стверджував, що управлінський облік – «...групування витрат і різні розрахунки, зв'язані з визначенням собівартості становлять його суть [7]; Сопко В. доводив, що «... внутрішньогосподарський облік (так званий управлінський, виробничий, контролінг) не є самостійним бухгалтерським обліком. Це є продовження, а точніше подальше поглиблення, деталізація даних бухгалтерського фінансового обліку у частині витрат і доходів діяльності, коли розкривається ефективність придбаних ресурсів, їх переробки, технологічних і організаційних рішень, мотивації тощо» [10, с. 373]; 2) уточнення сутності управлінського обліку вітчизняними науковцями у 2010-2015 рр.: наприклад, Садовська І. Б. констатує, що управлінський облік – це процес виявлення, вимірювання, накопичення, аналізу, підготовки, інтерпретації та підготовки інформації, що використовується управлінською ланкою для планування, оцінки та контролю у середині підприємства [9, с. 416]. Тобто з часом дефініція управлінського обліку в Україні конкретизувалась і уточнювалась. Непоодинокими були спроби і заперечити логічність існування управлінського обліку, наприклад, Бородкін О.С. доводив, що бухгалтерський облік як інформаційна система є у цілому управлінським обліком. Він заперечував, що до управлінського обліку відносять тільки облік витрат і калькулювання собівартості, констатував, що управлінська функція обліку неможлива без інформації всіх інших підрозділів (топологічних ділянок) бухгалтерського обліку. Тобто бухгалтерський облік – це інтегрована інформаційна система, яка не має підстав для поділу її на два автономні види обліку: фінансовий та управлінський [1].